

Подальшого дослідження вимагають різні підходи до організації взаємодії в контексті основних методів соціальної роботи – індивідуальної, групової роботи та роботи з громадою, проблема координації змісту та організації діяльності різних соціальних інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Большой толковый социологический словарь: В 2-х т. – Т.1. / Сост.: Д. Джери, Д. Джери. / Пер. с англ. – М.: ВЕЧЕ: АСТ, 1999. – 528 с.
2. Российская социологическая энциклопедия. Под общей редакцией академика РАН Г.В.Осипова. – М.: Издат. группа НОРМА-ИНФА-М., 1998. – 672 с.
3. NASW Standards for the Classification of Social Work Practice: policy statement 4. – N.Y.: Washington, NASW, 1991. – p.12-29.
4. Compton B., Galaway B. Social Work Processes. – Homewood: The Dorsey Press, 1975. – 579p.
5. Siporin M. Introduction to Social Work Practice. – N.Y.: Macmillan Publishing, 1975. – 468p.
6. Шибутани Т. Социальная психология / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1969. – С. 585.
7. Siporin M. Introduction to Social Work Practice. – N.Y.: Macmillan Publishing, 1975. – 468p.
8. Профессиональные роли и функциональные обязанности социального работника (на примере США). – М.: Институт молодежи, 1992. – 178 с.
9. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під редакцією В. Полтавця. – К.: Видавничий дім „КМ Academia”, 2000. – 236с.

Аннотация

Н.М.Горшина

Особенности взаимодействия в процессе социальной работы

Автор, анализируя различные подходы к целям социальной работы, которые на сегодняшний день сложились в педагогике, определяет основные критерии ее эффективности, выделяет наиболее значительные функциональные роли социального работника.

Ключевые слова: *социальный контекст, социальный работник, взаимодействие.*

Summary

N.M.Horishna

The Peculiarities of Interaction in the Process of Social Work

The author analyzing different approaches to the aims of social work, which nowadays took shape in pedagogics, determines the basic criteria of its effectiveness, singles out the most important functional roles of the social worker.

Key-words: *social context, social worker, interaction.*

Дата надходження статті

„12” вересня 2007 р.

УДК 378.11 (045)

І.М.ДАРМАНСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

О.В.ДІДЕНКО,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

РОЛЬ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті визначено дисципліни, які відносяться до гуманітарного та соціально-економічного циклу підготовки магістрів за спеціальністю 8.000009 „Управління навчальним закладом”. Показано їх роль в професійній діяльності майбутніх керівників навчальних закладів.

Ключові слова: *магістр, підготовка, керівник навчального закладу, навчальний план, дисципліни гуманітарного та соціально-економічного циклу.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... На сьогодні в освітньому просторі України сформувалась потужна, багатофункціональна система закладів і установ. Міністерство освіти і науки України спільно із службами забезпечення функціонування освіти і науки Верховної Ради щорічно проводять велику роботу із забезпечення максимально можливого рівня бюджетної підтримки галузі як на рівні державного, так і на рівнях регіональних бюджетів. Суспільно

необхідною є діяльність органів державної влади у напрямі розробки та запровадження, а також внесення змін до нормативно-правових актів (законів та підзаконних документів) в галузі освіти.

Досить актуальними є процеси поглиблення міжнародного співробітництва України у справі участі в розробці програм і напрямів освітньої галузі, в тому числі у справі приєднання до країн – учасниць в сфері розробки документів Болонського процесу.

Після підписання Україною Болонської декларації, з'явилися нові ідеї, пропозиції, ініціативи та інструменти, які сприятимуть реалізації цілей формування як загального європейського простору вищої освіти, так й індивідуальних особливостей здобуття відповідного освітнього рівня в окремо взятій країні.

На основі численних зустрічей, конференцій та нарад учасників даного процесу було визначено основні позиції щодо створення єдиного Європейського простору в сфері освіти та науки.

Відповідно до міжнародних документів фактично планується ввести три цикли навчання. Перший дає можливість отримати майбутньому фахівцю освітньо-кваліфікаційний рівень „бакалавр”, другий – „магістр”, і, нарешті третій – ступінь доктора наук. Як бачимо, в цій трьохфазовій системі щільне місце займає магістерська підготовка.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питаннями про управління, менеджмент, внутрішкільне управління, педагогічний менеджмент займалися такі науковці, як Н.Волкова, В.Сухомлинський, Н.Мойсеюк, М.Фіцула та інші. Соціально-педагогічні проблеми управління навчальними закладами, питання удосконалення підготовки керівних кадрів в галузі освіти розглядали М.Дарманський, В.Берека, Б.Жебровський, В.Шаркунова та інші.

Формулювання цілей статті... Завданням даної статті є визначення ролі дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу в практичній діяльності майбутнього керівника навчального закладу, який здобуває освіту зі спеціальності 8.000009 „Управління навчальним закладом”.

Виклад основного матеріалу... Відповідно до педагогічного словника за редакцією М.Д.Ярмаченка слово „магістр” походить з латинської мови і означає „начальник, голова, учитель”. В стародавньому Римі магістрами називали посадових осіб, а пізніше в Європі – глав певних світських і церковних установ. У деяких країнах магістерський рівень підготовки вважався ученим ступенем, що знаходився між бакалавром і доктором наук і присуджувався особам, які закінчили університет або прирівняний до нього навчальний заклад, пройшли додаткові курси навчання, склали спеціальні екзамени і захистили магістерську дисертацію. В дореволюційній Росії ступінь магістра вважався нижчим науковим ступенем [1, 298].

Виходячи із зазначеного вище, „магістр” – це освітньо-кваліфікаційний рівень педагогічного працівника, який оволодів поглибленими фундаментальними психолого-педагогічними і фаховими знаннями, що носять інноваційний характер, набув досвіду застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних педагогічних і науково-дослідних завдань в галузі освіти.

Навчання в магістратурі є фактично підготовкою не тільки до викладацької, а й до наукової діяльності педагогічного працівника, завданням якої є поглиблення фундаментальних знань з обраної спеціальності чи наукового напрямку.

На сьогоднішній день в системі вищої освіти в одних країнах диплом магістра свідчить про повну вищу освіту, а в інших – про післядипломну освіту або науковий ступінь. У структурі сучасної вищої освіти України „магістр” є найвищим освітньо-кваліфікаційним рівнем, який визнано не науковим, а академічним. Тобто, після закінчення навчання в магістратурі випускник вважається не науковцем, а фахівцем з наявністю вмінь та навичок, які притаманні працівникові на початковому етапі наукової діяльності.

Після здобуття повної вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем „спеціаліст”, магістерська підготовка може здійснюватись з усіх педагогічних спеціальностей. Тому магістерська підготовка слухачів може здійснюватись на підставі диплома спеціаліста, який навчався на факультеті початкового навчання, дошкільного виховання, музично-педагогічному факультеті та ін. Але, крім зазначеного вище, магістерська підготовка може здійснюватись за спеціальностями „Управління навчальним закладом” та „Менеджмент освіти”.

Якщо ми ведемо мову про магістратуру з педагогічно-управлінськими спеціальностями, то слід зазначити, що їх слухачами можуть бути особи за наявності базової повної вищої педагогічної освіти за будь-якою спеціальністю педагогічного профілю.

Отже, магістр, який навчався за спеціальністю „Управління навчальним закладом” – це фахівець, що володіє знаннями та вміннями психолого-педагогічного, а також управлінського характеру, які допоможуть йому у розв'язанні проблем правової, фінансово-економічної, господарської, інформаційної, маркетингової спрямованості, будуть в нагоді під час розв'язання

міжособистісних конфліктних відносин в колективі педагогічних працівників і допоможуть створити атмосферу миру, злагоди, довіри, відповідальності, взаєморозуміння та доброзичливості.

Відповідно до плану навчального процесу за IV освітньо-кваліфікаційним рівнем 8.000009 „Магістр” спеціальності „Управління навчальним закладом” ми виділяємо нормативні навчальні дисципліни, вибіркові навчальні дисципліни та педагогічну практику.

Перший вид навчальної роботи слухачів є обов'язковим і всі предмети, які відносяться до нього, вивчаються під час лекційних занять і закріплюються під час семінарських і практичних.

Нормативні навчальні дисципліни утворюють два цикли. Перший – це цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, другий – цикл дисциплін професійної та практичної підготовки.

Ми будемо вести мову про перший цикл, до якого відносяться предмети історичного, нормативно-правового, господарського, фінансово-економічного, філософського та правового спрямування.

Перед тим, як перейти до визначення ролі кожного предмета в професійній підготовці майбутніх керівних осіб навчальних закладів, з'ясуємо, чому саме вони віднесені до вказаного вище циклу.

Слово „гуманітарний” походить від латинського *humanitas* і означає „людська природа”, „освіченість”. Тобто, до гуманітарних наук ми відносимо суспільні науки, що мають відношення до людства, суспільного буття і свідомості.

Соціально-економічні дисципліни тісно пов'язані з гуманітарними, оскільки розглядають питання стосовно закономірностей та рушійних сил функціонування та розвитку суспільства не тільки як однієї цілісної системи, а окремих підсистем та інститутів. Тобто, під час вивчення предметів даного циклу здійснюється процес засвоєння людиною відповідної системи знань, норм і цінностей, які в подальшому зможуть допомогти їй функціонувати як повноправному члену суспільства.

Виходячи із зазначеного вище, керівні особи навчальних закладів мають володіти знаннями не тільки педагогічної спрямованості, а й знаннями, які дозволять їм створити таку атмосферу між працівниками та керівництвом, між керівництвом навчального закладу та органами місцевого самоврядування, органами державної влади, завдяки якій буде успішно функціонувати дошкільний чи загальноосвітній заклад. Крім того, керівні особи навчальних закладів мають добре орієнтуватися в потоці нормативно-правової, фінансово-економічної, маркетингової інформації, а також інформації, що стосується охорони праці педагогічних працівників.

Директор, завуч – це педагогічний чи науково-педагогічний працівник, який має володіти знаннями історичного, філософського характеру. Це працівник, який має добре орієнтуватися в питаннях Болонської системи, адже основні її ідеї вже реалізуються в діяльності освітніх навчальних закладів України.

Виходячи з такої необхідності, під час здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” за спеціальністю „Управління навчальним закладом” в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії слухачі вивчають 12 предметів зазначеного циклу з терміном загального навчання – 2 роки. План навчального процесу з цих предметів ми зобразимо схематично. (Див. рис. 1).

На рис.1 ми бачимо приналежність кожної дисципліни до відповідного циклу. Але, зважаючи на зміст і практичну наповненість предмета, ми можемо віднести одну дисципліну до двох циклів. Наприклад, основи господарської діяльності можна розглядати як з позиції соціального, так і економічного сприйняття.

Кожен з предметів відіграє важливу роль в організації навчальної діяльності слухачів магістратури. Перейдемо до загальної характеристики кожного з них та визначенні ролі в педагогічній діяльності керівника навчального закладу.

Рис. 1. Навчальні предмети підготовки магістрів в контексті циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Предмет „Право інтелектуальної власності” введений Міністерством освіти і науки України як обов’язковий для вивчення. Він викладається в першому семестрі з екзаменаційною формою контролю. Питання захисту результатів інтелектуальної діяльності є надзвичайно складним і недоопрацьованим. „Інтелект” – з латинської мови означає „пізнання”, „розум”, „розуміння”, тобто це здатність людини до інтелектуальної, розумової діяльності. Праця педагогічних працівників безпосередньо пов’язана з цими процесами, позаяк поєднує в собі інтелектуальні і творчі компоненти. Педагог виступає суб’єктом, який здатний генерувати нову інформацію, якої фактично раніше не було. Робота вчителя, викладача, керівника безпосередньо пов’язана із написанням статей, дисертаційних досліджень, підручників, посібників і т. д. Тому логічним є вивчення слухачами магістратури основних нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, охоронних документів. Також метою курсу є ознайомлення їх з авторськими правами та шляхами їх реалізації: особистими немайновими та майновими правами авторів, основними вимогами до написання наукових статей, порядком розпорядження авторськими правами, вимогами до укладення авторських договорів, формами захисту авторських прав та видами відповідальності за незаконне використання творів інших осіб. З розвитком сучасних інформаційних технологій і появою комп’ютерного авторського права виникає необхідність ознайомлення слухачів магістратури з питаннями, пов’язаними із глобальною інформаційною мережею Internet: право, доступ, захист сайтів, іменне право, плагіат, відповідальність користувачів та інформаційних провайдерів. Як бачимо, проблеми права інтелектуальної власності є актуальними сьогодні, і тому їх засвоєння є необхідним для слухачів магістратури.

Також обов’язковим для вивчення є предмет „Вища освіта і Болонський процес”. З метою входження України в Європейський простір, в системі освіти відбуваються чималі зміни, пов’язані як з переструктуруванням загальної системи освіти, так і внесенням змін до організації діяльності педагогічних кадрів, а також навчального процесу. Тому керівник навчального закладу має орієнтуватися в питаннях Євроінтеграції України, проблемах адаптації Європейської системи перерахування кредитів (ECTS) у вищу освіту України, формування зони Європейської вищої освіти, особливостях документів Болонського процесу. Необхідність вивчення даної дисципліни пов’язана також із необхідністю забезпечення теоретичних, практичних, психолого-педагогічних і науково-методичних засад навчального процесу і приведення підготовки молоді у відповідність з

сучасними вимогами науки. Широкого значення набуває міжнародна співпраця навчального закладу з закладами-партнерами, міжнародними освітніми та науковими установами, що також говорить про необхідність вивчення слухачами магістратури за спеціальністю „Управління навчальним закладом” даної дисципліни. Крім того, керівник має вміти організувати участь педагогічних кадрів в міжнародних наукових конференціях, симпозіумах, семінарах, освітніх і наукових програмах, міжнародних конкурсах на здобуття грантів, організувати участь у програмах обміну учнями і педагогічними працівниками.

Надзвичайно актуальним сьогодні є вивчення слухачами магістратури дисципліни „Нормативно-правове забезпечення управлінської діяльності в навчальному закладі”. В Україні з початку 90-х років ХХ століття інтенсивно здійснюється процес формування національної системи права. Не є винятком в цьому плані важлива галузь соціального комплексу держави – галузь освіти. Одним із перших освітянських законів, які були прийняті Верховною Радою України в перші роки після проголошення державної незалежності, був Закон України „Про освіту” в редакції 1991 року. Це були роки перших уявлень про швидке здійснення позитивних перетворень та трансформаційних процесів в галузі культури, освіти, виробництва. Перша редакція закону увібрала в себе багато позитивних новацій. Закон України „Про освіту” є базовим в системі освітянського законодавства і слугує основою для прийняття низки законодавчих і підзаконних актів, що регламентують діяльність окремих її напрямів: Закону України „Про дошкільну освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про позашкільну освіту”, „Про вищу освіту”. Керівник навчального закладу має не тільки знати зміст законодавчої бази функціонування освітянської сфери, а й добре орієнтуватися в ній.

Керівник навчального закладу також має вміти відстежувати зміни, внесені до законів та підзаконних нормативно-правових актів, адже один невеликий за об’ємом новий запис може призвести до багатьох перетворень.

Наведемо один приклад. У старій редакції Закону України „Про освіту” (1991 рік) і в новій (1996 рік) зафіксована норма про те, що школи І ступеня створюються у сільській місцевості незалежно від наявної кількості учнів. Ця норма є сприятливою для збереження мережі шкіл в малих селах. Але, на жаль, в Законі України „Про загальну середню освіту”, прийнятому в 1996 році, у статті 14 записано, що у загальноосвітніх навчальних закладах, розташованих у селах, селищах, кількість учнів у класах визначається демографічною ситуацією, але повинна становити не менше 5 осіб. При меншій кількості учнів у класі заняття проводяться за індивідуальною формою навчання.

Досить спірним є питання про фінансово-економічну доцільність організації такого індивідуального навчання чи підвозу учнів до школи в інше село на противагу організованому навчанню в класі чи хоча б в класі-комплекті.

Слід мати на увазі й той факт, що школа в сільській місцевості відіграла не тільки освітньо-виховну функцію, а й селоформує. Зникнення з карти України одного за другим малих сіл не принесе блага ні землі, ні сусільству.

Цей яскравий, на нашу думку, приклад ще раз доводить необхідність вивчення слухачами магістратури – майбутніми керівниками, основних документів освітянської сфери.

Висновки та перспективи подальших розвідок... Таким чином, зважаючи на необхідність в нових соціально-економічних умовах розвитку освіти, трансформації освітнього простору України в Європейський, особливої уваги набуває зміст і наповнюваність навчальних дисциплін підготовки магістрів. Слухачі магістратури – майбутні керівники навчальних закладів мають орієнтуватися не тільки в потоці педагогічної і психологічної інформації, а й бути обізнаними в напрямках дисциплін гуманітарного і соціально-економічного змісту. Для досягнення позитивних результатів цієї підготовки необхідно звернути увагу на змістове наповнення відповідних предметів, від якості засвоєння яких залежить не тільки професійна діяльність керівника навчального закладу, а й всього колективу найманих працівників і закладу в цілому.

З огляду на те, що об’єм статті не дозволяє більш детально описати роль предметів гуманітарного та соціально-економічного циклу в професійній діяльності керівника навчального закладу, плануємо продовжити цю роботу в наступних публікаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України „Про освіту”, прийнятий Верховною Радою України 23 березня 1996 р. – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656с.
3. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

4. План навчального процесу слухачів магістратури за спеціальністю 8.000009 „Управління навчальним закладом” Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

5. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. – 528с.

Анотація

И.М.Дарманская, А.В.Диденко

Роль дисциплин гуманитарного и социально-экономического цикла в педагогической деятельности руководителя учебного заведения

В статье определены дисциплины, которые относятся к гуманитарному и социально-экономическому циклу подготовки магистров по специальности 8.000009 „Управление учебным заведением”. Показана их роль в профессиональной деятельности будущих руководителей учебных заведений.

Ключевые слова: магистр, подготовка, руководитель учебного заведения, учебный план, дисциплины гуманитарного и социально-экономического цикла.

Summary

I.M.Darmans'ka, O.V.Didenko

The Role of the Disciplines of the Humanitarian and Socio-Economical Cycle in the Professional Training of the Future Managers of an Educational Institution

The disciplines which are related to the humanitarian and socio-economical cycle of the masters' preparation on specialty 8.000009 „Management of the Educational Institution” are determined in the article. Their role in the professional activity of the future managers of an educational institution is shown.

Key words: master, preparation, manager of an educational institution, curriculum, disciplines of the humanitarian and socio-economical cycle.

Дата надходження статті

„28” вересня 2007 р.

УДК 37. 041 (045)

Г.І.ДУДЧАК,

аспірант

(м. Хмельницький)

**ПРОБЛЕМА САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ**

В статті визначено та розкрито основні напрями і періоди, в межах яких досліджується історичний аспект проблеми самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: самоосвітня діяльність, гуманістичний напрям, дидактико-методичний напрям, психолого-дидактичний напрям.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Проблема організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів набуває актуальності за нових соціокультурних умов. Утворення незалежної української держави зумовило необхідність реформування системи освіти. Основні шляхи оновлення освіти у новому тисячолітті визначені положеннями Закону України „Про освіту”, Концепції педагогічної освіти, цільової комплексної програми „Вчитель” і передбачають відтворення інтелектуального потенціалу народу; забезпечення можливості для саморозвитку людини; підготовку молоді до інтеграції в суспільство; професійну адаптацію фахівця в умовах трансформації суспільного устрою та формування його професійної мобільності та конкурентоспроможності.

У всіх ланках освіти, і особливо у вищій педагогічній школі, необхідно здійснювати рішучі кроки, спрямовані на залучення кожної особистості до самостійної діяльності з оволодіння знаннями. Це – головне питання з погляду перспективи розвитку українського суспільства. „В Україні, – наголошується в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, – повинні забезпечуватися прискорений, випереджувальний інноваційний розвиток освіти, а також створюватися умови для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості”, крім цього, цей державний документ орієнтує вчителів на „формування навичок самоосвіти особистості” [7]. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття) орієнтує вчителів на збагачення „можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації” [3]. Успішне виконання цих завдань передбачає здобуття вчителем освіти протягом усього життя на основі саморозвитку, самовдосконалення.